

הילדים שילדה. הרי שלא עלה בידה מאומה! (471)

צט-ב **רבי עקיבא אומר: זמר בכל יום, כלומר, אף שלימודך סדור ושגור בפיו כמו זמר, הוה מסדר ומזמר לימודך שוב בכל יום. ואז תזכה שיהיה לך לעולם הבא זמר, שמחה ושירים, בכל יום** (472).

אמר רב יצחק בר אבודימי: מאי קרא [היאך למדים דבר זה מהמקרא]?

שנאמר: "נפש עמל — עמלה לו, כי אכף עליו פיהו".

וכך הוא פירוש הפסוק: "נפש עמל", מה

שהוא עמל במקום זה, בעולם הזה, "עמלה לו". דהיינו, ותורתו עומלת לו במקום אחר, דהיינו — לעולם הבא. "כי אכף עליו פיהו", משום שהוא שם דברים בפיו תמיד, כפי שהאוכף נמצא תמיד על החמור (473).

אמר רבי אלעזר: כל אדם — לעמל נברא (474). **שנאמר: "כי אדם לעמל יולד".**

אבל, ממקרא זה עדיין איני יודע האם לעמל התלוי בפה נברא, אם [או שמא] לעמל מלאכה נברא (475).

כשהוא אומר "כי אכף עליו פיהו", דהיינו, שהוא שם בפיו דברים תמיד, כאוכף, שנמצא תמיד על החמור, הוי אומר: לעמל

וביד רמה כתב, ש"אכף" לשון כפיה הוא. דהיינו, מפני שאכף את פיו על דברי תורה. ובתורת חיים כתב, שתיבת "אכף" ותיבת "פיהו", כל אחת מהן בגימטריא מאה ואחד. רמז לחזור על תורתו תמיד. וכפי שאמרנו [חגיגה ט ב]: אינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד.

474. במסורת הש"ס הביא, שמאמר זה נדרש יפה בשל"ה [סוף דף שע"ה].

475. שהרי כל תורה שאין עמה מלאכה, סופה בטלה, וגורת עון. ומסיק לעמל פה נברא, ואין צריך לעמל מלאכה, כדאמרינן בחסידים הראשונים, שהיתה תורתן אומנותן, ומלאכתן נעשית מאליה. וכן היה בתחילת הבריאה לולי חטא אדם הראשון, שאז נאמר לו "בזעת אפך תאכל לחם". מהרש"א.

וביערות דבש כתב, פירוש, איני יודע אם תלמוד תורה גדול ממעשה, או שמא מעשה גדול. וזהו אם לעמל פה, היינו לימוד תורה, או לעמל מלאכה, היינו מעשה המצות ועבודת ה'.

471. אין דומה הלומד ואינו חוזר ללומד תורה ומשכחה. כי הלומד ואינו חוזר, דומה לזורע ואינו קוצר, שעדיין יכול לקצור את התבואה. וכמו כן הלומד ואינו חוזר, יכול עדיין לחזור על תלמודו, ויתקיים בידו. אבל הלומד תורה ומשכחה, הרי הוא כאשה היולדת וקוברת, שלא ישוב לה עוד. הריא"ף. ועיי' בעיון יעקב.

472. ובערוך פירש: הזמר, שמזמר בכל היום, הזמירות אינן יוצאין מפיו. אף מי שמחזיר תלמודו, אינו שוכחו.

והמהרש"א מפרש, אם אתה מזמר כל היום בלמוד תורה, גם התורה מזמר לך בכל יום, שמגלין לו רזי תורה. עיי"ש.

473. עוד פירש רש"י: "זמר", כלומר, כשם שהעוסק בשירים וזמירות תדיר — נעשה זמר, כך החוזר על התורה — נעשית לו סדורה בפיו. "תורה עומלת לו", שמחזרת עליו, ומבקשת מאת קונה למסור לו טעמי תורה וסדריה. וכל כך למה? מפני ש"אכף", שכפף פיהו על דברי תורה.

פה נברא.

ועדיין איני יודע אם לעמל פה שבעיסוק בתורה נברא, אם לעמל שיחה בעלמא (476).

כשהוא אומר: "לא ימוש ספר התורה הזה מפיד", הוי אומר: לעמל פה שבעיסוק בתורה נברא.

והיינו דאמר רבא: כולהו גופי [כל הגופים] — דרופתקי נינהו [טרחנים הם]. כלומר, לעמל נבראו.

טובי לדוכי [אשרי מי שזכה] דהוי דרופתקי דאורייתא [שהיה עמלו בתורה] (477).

עוד כתוב: "נאף אשה חסר לב". אמר ריש לקיש: זה הלומד תורה לפרקים, ואינו לומד תדיר. והרי הוא כאדם שאינו נשוי אשה, שבועל פעמים את זו, ופעמים את זו (478). שנאמר: "כי נעים כי תשמרם בבטנך, יכנו יחדו על שפתיך". כלומר, אימתי "תשמרם בבטנך", היאך יהיו דברי תורה שמורים בבטנך — כאשר "יכוננו יחדו על שפתיך", אם תלמדם ותשננם תדיר.

תנו רבנן: "והנפש אשר תעשה ביד רמה", זה מנשה בן חזקיה (479), שהיה יושב דוריש בהגרות של דופי (480).

ובמוסף הערוך כתב, דרופתקא בלשון יוני גדר של עצים ויתדות ותקועים בארץ מחיצה וסייג. עיי"ש.

478. כך פירש רש"י. והמהרש"א ביאר, כי התורה דומה לאשתו של אדם בכמה מקומות, והיא אילת אהבים כשעוסק בה תדיר ומצויה לו בביתו כאשתו. אבל הלומד לפרקים, אינה מצויה לו, כאשר זה המנאפת. וסיים הפסוק ואמר שזהו חסר לב, כי פעמים שהאדם חושב שאינו צריך לחזור בה תמיד, כיון שיש לו לב טוב להבין. ועל זה אמר שאינו כן, כי מי שאינו חוזר תדיר הוא חסר לב.

והגר"א והתורת חיים כתבו, שהלומד תורה לפרקים דומה לנואף אשה, שאין בועל אותה תדיר, כיון שאינה מצויה לו.

479. והיינו "ביד רמה", שהיה מלך, ועושה בפרהסיא במזיד. יד רמה.

480. כלומר, לתת מום בתורה. יד רמה.

476. תימה הוא, מה תועלת יש בשיחה? פשיטא דקאי על עמל תורה!

וכתב בעיון יעקב, דהיינו לפי שהבטלה מביאה לידי שעמום או זימה, ואם כן, גם בשיחה דעלמא יש תועלת, לכן הוצרך לומר שמדובר בעמל תורה. עוד כתב, דאיכ"ל דאתא למעוטי שיחת תלמידי חכמים הצריכה תלמוד, ואעפ"כ אמר, שעיקר עמלו צריך להיות בתורה, ולא בשיחה, אף אם היא שיחת תלמידי חכמים. והמהרש"א כתב, שאף שיחה בטלה מעלה היא, כי תכלית בריאת האדם היא שנקרא חי מדבר, ובזה נשתנה צורתו משאר בעלי חיים.

וביערות דבש כתב, שהספק הוא אם תורה עדיפה, או תפילה עדיפה, שהיא נקראת שיחה, כדכתיב "ויצא יצחק לשוח בשדה". וקאמר לעמל תורה, כי באמת לולא תורה, אין תפילה בכוונה.

477. עוד פירש רש"י: דרפתקי — כיס ארוך, ששמים בו מעות. כל הגופין נרתקים הם לקבל ולהכניס בהם דברים. אשרי מי שזכה ונעשה נרתק לתורה. וכך הביא בערוך.

אמר: וכי לא היה לו למשה לכתוב אלא פסוקים אלה: "ואחות לוטן תמנע", "ותמנע היתה פילגש לאליפז", "ויילך ראובן בימי קציר הטים וימצא דודאים בשדה"? לאיזה צורך כתב משה פסוקים אלו בתורה?!

יצאה בת קול ואמרה לו: "תשב באחיך תדבר, כבן אמך תתן דפי, אלה עשית והחרשתי, דמית היות אחיה כמוך, אוכיחך ואערכה לעיניך". והיינו, שאתה יושב ודורש בהגדות של דופי, ומדבר באחיך [הוא משה רבינו, שכל ישראל אחים], ונותן בו דופי, שאתה אומר שכתב בתורה דברים שאין צריכים.

"אלה עשית והחרשתי, דמית היות אחיה כמוך", וכי אחריש על דבריך, ותחשוב שאחיה כמוך, לדבר שוא ושקר?

לא כן. אלא "אוכיחך ואערכה לנגדך", שהוצרכו דברים אלו להכתב [וכפי שמבואר להלן].

ועליו מפורש בקבלה: "הוי משכי העון בחבלי השוא, וכעבות העגלה הטאה". "חבלי השוא" — היינו בחינם, שהיה מנשה חוטא בלי שהיתה לו שום הנאה מכך.

מאי "כעבות העגלה"?

אמר רבי אפי: יצר הרע, בתחלה דומה לחוט של כוביא⁽⁴⁸¹⁾, שנקל להתגבר עליו. ולבסוף, לאחר שפיתה וניצח את האדם, דומה הוא לעבות העגלה⁽⁴⁸²⁾, שכבר קשה מאוד להתגבר עליו⁽⁴⁸³⁾.

והיות דאתן עלה [שהבאנו כבר מקרא זה] מיתה, "אחות לוטן תמנע" — מאי היא? מה נתכוין הכתוב לומר בזה?

תמנע — בת מלכים הואי [היתה]. דכתיב: "אלוף לוטן אלוף תמנע". וכל אלוף — מלכותא בלא תאנא [שר גדול, אבל בלי כתר] היא. וכיון שתמנע היתה אחות לוטן, שהיה אלוף, ודאי היתה גם היא בת מלך.

בעיא תמנע לאיגיורי [רצתה להתגייר].

באתה אצל אברהם יצחק ויעקב — ולא קבלוה⁽⁴⁸⁴⁾.

הלכה והיתה פילגש לאליפז בן עשו, שהיה מזרע יצחק.

משום שאמרה בלבה: מוטב תהא שפחה לאומה זו, לבני אברהם יצחק ויעקב, שהם יראי שמים, ולא תהא גבירה לאומה אחרת.

481. במס' סוכה [נב א] גרס "חוט של בוכיא", ופירש רש"י שם, דהיינו קורי העכביש.

ובערון גרס "כוכיא", ופירש דהיינו הכלי שמשליך האורג על ידו את חוט הערב דרך חוטי השתי. עיי"ש.

483. כך פירש רש"י. והמהרש"א מפרש, שבתחילה מרגילו היצר הרע רק בעון אחד. ולבסוף עבירה גוררת עבירה, עד שיתרכו החוטים כל כך, שאפשר לגדול מהם חבל עב כעבות העגלה.

484. צריך להבין מה הטעם שלא קבלוה. וכתב היעב"ץ ששמא לא רצתה להתגייר אלא על מנת שישאנה אחד מהם לאשה. עיי"ש.

482. חבל עבה, שקושרין בו את הפרה למחרישה. רש"י במס' סוכה [נב א].

אמר רב: יברוחי [כך תרגם אונקלוס את המילה "דודאים". ולא נתפרש מהם יברוחי].

לוי אמר: סיגלי (487).

רבי יונתן אמר: פביסקי [סיגלי וסביסקי מיני בשמים הם].

אמר רבי אלכסנדר: כל העוסק בתורה לשמה — משים שלום בפמליא [חיילות (488)] של מעלה (489), ובפמליא של מטה (490).

שנאמר: "או יחזק במעזי יעשה שלום לי שלום יעשה לי". "מעזי" — היא התורה (491). ונאמר "שלום לי", "שלום יעשה לי", היינו פעמיים שלום. בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה.

רב אמר: העוסק בתורה לשמה — כאילו בנה פלטריין [ארמונות] של מעלה ושל

נפק מינה [יצא ממנה] עמלק, דצערינהו לישראל.

מאי טעמא? למה נעשו ישראל בכך שיצא ממנה עמלק?

משום דלא איבעי לחו לרחקה [שלא היו צריכים אברהם יצחק ויעקב לרחק אותה מתחת כנפי השכינה], אלא היו צריכים לקבלה ולגיירה.

ולשם מה נאמר המקרא: "וילך ראובן בימי קציר חטים"?

אמר רבא ברבי יצחק אמר רב: "ימי קציר חטים" היינו לאחר שקצרו את השדה, שאז הכל רשאין להכנס לתוך שדה חבריהם. מכאן לצדיקים, שאין פושטין ידיהן בגזל (485).

"וימצא דודאים בשדה" (486). מאי דודאים?

489. כי בתחילה כשרצה הקדוש ברוך הוא לתת את התורה לישראל, קטרגו המלאכים ואמרו "מה אנוש כי תזכרנו וגו'". ולכן, כאשר ישראל עוסקין בתורה לשמה, ולא לשום פניה אחרת, שוב אין למלאכים קטרוג על ישראל, והם בשלום עם הקדוש ברוך הוא, להסכים על נתינת התורה. הריא"ף.

490. בפמליא של מעלה — שעושין להן נחת רוח, שאין מזקיין להפרע ממנו. ובפמליא של מטה — שגורם להם שלום בזכויותיו. שנאמר שכל אמר הקדוש ברוך הוא: "או יחזק במעזי", בתורתו, "יעשה שלום לי", בעולמי. ומדכתיב שלום פעמיים, משמע בפמליא של מעלה ובפמליא של מטה. יד רמה.

491. זו תורה שנלמדת לשמה. כי העוסק בתורה

485. שבאמת לא היה מנשה מלגלג על עצם ספור הענין שמצא ראובן דודאים בשדה והביאם אל אמו. שאם כן, למה לא היה מלגלג על כל ספורי ומעשי אבות שבתורה? אלא לגלג על כך שכתבה התורה שהיה מעשה זה בימי קציר חטים. ומה אכפת לנו בזה? והשיבו לו, שבא ללמדנו שאין הצדיקים פושטין יד בגזל, ולכן הלך באותו זמן, שאז השדה הפקר.

486. הם מיני עשבים שצורתן בצורת אדם. וכל אשה עקרה האוכלת מהן, היא מתעברת. יד רמה. וכן כתבו הרמב"ן והאבן עזרא על התורה.

487. בערוך פירש: עיקרן של עשבים הן, וריחם יפה.

488. כך פירש הערוך. ויש מפרשים דהיינו בני בית.

מטה⁽⁴⁹²⁾. שנאמר: "ואשם דברי כפוך ובצל ידי כסיתוך לנטע שמים וליסד ארץ". "לנטע שמים וליסד ארץ" – היינו פלטרין של מעלה ושל מטה.

רבי יוחנן אמר: אף מגין על כל העולם כולו. שנאמר: "ובצל ידי כסיתוך". כי צל ידו ורשותו של הקדוש ברוך הוא – הוא עולם ומלואו. ואמר, שכל מה שמגן בצל ידו על העולם, היינו "כסיתוך" – בשבילך.

ולוי אמר: אף מקרב את הגאולה⁽⁴⁹³⁾. שנאמר בהמשך הפסוק דלעיל: "ולאמר לציון עמי אתה"⁽⁴⁹⁴⁾.

אמר ריש לקיש: כל המלמד את בן חבירו תורה, מעלה עליו הכתוב כאילו עשאו.

שנאמר: "ואת הנפש אשר עשו בחרין", ותרגם אונקלוס: "דשעבידו לאורייתא בחרין". הרי שקורא הכתוב למלמד אחרים – עשיה⁽⁴⁹⁵⁾.

רבי אלעזר אומר: כאילו עשאן לדברי תורה⁽⁴⁹⁶⁾. [כאילו עשה את דברי התורה]. שנאמר: "ושמרתם את דברי הברית הזאת ועשיתם אתם".

רבא אמר: כאילו עשאו לעצמו [כאילו עשה את עצמו⁽⁴⁹⁷⁾]. שנאמר: "ועשיתם אתם". אל תקרי אתם [האל"ף בניקוד חולם], אלא אתם [האל"ף בניקוד פתח].

אמר רבי אבהו: כל המעשה את חבירו לדבר מצוה [הגורם לחבירו שיעשה דבר

495. ובאמת עשיה ויצירה היא. כי לפני שיוודע האדם דרכי התורה, מותר האדם מן הבהמה אין. ובידיעתו דרכי התורה נבדלת יצירתו משאר בעלי חיים, ונעשה אדם, שזאת היא תכלית יצירתו. מהרש"א. ועיי' מה שכתב בענף יוסף בשם תורת חיים.

496. והיינו על פי מה שאמרו: הרבה למדתי מרבתי וכו' ומתלמידי יותר מכולם. שעל ידי משא ומתן בתורה עם בן חבירו, מתחדשים לו דברים, והרי זה כאילו עשאו וחדשם בעולם. מהרש"א.

497. היינו על פי מה שביארנו לעיל, גבי המלמד בן חבירו, שהרי הוא כאילו עשאו, משום שעל ידי כן העלה אותו מדרגת בהמה לדרגת אדם. כך יתכן גם באדם עצמו, שבתחילת לימודו עם בן חבירו לא היה נקרא אדם, ועל ידי שלמד עמו נתווספה לו חכמה עד שנעשית נפשו נפש אדם. מהרש"א.

שלא לשמה הוא רפה וחלש בה, וקרוב הוא לעזובה אם ילעיגו עליו. אבל העוסק בתורה לשמה, הוא מעיז פניו בפני המלעיגים, ומחזיק בה. לכן נקראת תורה לשמה "מעווז". מהרש"א, עיי"ש.

492. כי השמים והארץ וכל צבאם תלויים בשביל התורה בתחתונים. הרי"א, עיי"ש.

493. כתב בעיון יעקב, דאפשר הטעם, כי אלה הלומדים תורה שלא לשמה, אינם אומרים הדברים בשם אומרים, כי הם רוצים להתגדל ולהשתבח בדבריהם, כאילו יצאו מבטנם. אבל הלומד לשמה, אומר כל דבר בשם אומרו. והרי האומר דבר בשם אומרו – מביא גאולה לעולם!

494. שכך נדרש המקרא: על ידי שתהיו מצויינים בהלכה לעסוק בתורה לשמה, תהיו נקראים עמי בגאולה. מהרש"א.

מצוה^[498] — **מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה בעצמו** [את אותו דבר מצוה].

ומנין לנו דבר זה?

שנאמר שאמר הקדוש ברוך הוא למשה: **”ומטך אשר הכית בו את היאר”**.

ויש לתמוה: **וכי משה הכהו? והלא אהרן הכהו**, כפי שנאמר: **”אמור אל אהרן קח מטך וגו’”**!

אלא לומר לך: כל המעשה את חבירו לדבר מצוה — **מעלה עליו הכתוב כאילו עשאה**. ולכן, היות ומשה אמר לאהרן שיכה את היאור, נחשב הדבר כאילו עשה משה את המעשה.

שנינו במשנתינו, שאחד מאלו שאין להם חלק לעולם הבא הוא **אפיקורוס⁽⁴⁹⁹⁾**.

וצריכים אנו לבאר, מהו “אפיקורוס”.

רבי ורבי חנינא אמרי תרווייהו: אפיקורוס — זה המבזה תלמיד חכם.

רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם.

והוינן בה: **בשלמא למאן דאמר שהמבזה חבירו בפני תלמיד חכם — אפיקורוס הוי, לשיטתו אפשר לומר שהמבזה את תלמיד חכם עצמו — מגלה פנים בתורה שלא כהלכה הוי**. כי “אפיקורוס” משמע לשון

הפקר בעלמא. ואילו “מגלה פנים בתורה”, משמע דבר חמור יותר. והיינו, שהוא מעיז פניו כלפי עוסקי תורה.

אלא למאן דאמר שהמבזה תלמיד חכם עצמו, שדבר חמור הוא — **רק אפיקורוס הוי**, כל שכן שהמבזה חבירו בפני תלמיד חכם, שהוא דבר קל יותר, אינו “מגלה פנים בתורה”! אם כן, **מגלה פנים בתורה — כגון מאי** [מי נחשב מגלה פנים בתורה]?

ואמרינן: מגלה פנים בתורה היינו כגון מנשה בן הזקיה, שהיה דורש דרשות של דופי.

ואיכא דמתני לה אסיפא [ויש שאמרו את המחלוקת על מה ששנינו בסוף המשנה], שהמגלה פנים בתורה אין לו חלק לעולם הבא.

רב ורבי חנינא אמרי: זה המבזה תלמיד חכם.

רבי יוחנן ורבי יהושע בן לוי אמרי: זה המבזה את חבירו בפני תלמיד חכם.

והוינן בה: **בשלמא למאן דאמר שהמבזה תלמיד חכם עצמו**, שהוא דבר חמור — **מגלה פנים בתורה הוי**, לשיטתו אפשר לומר שהמבזה חבירו בפני תלמיד חכם, שהוא דבר קל יותר — **אפיקורוס הוי**.

אלא למאן דאמר שהמבזה חבירו בפני תלמיד חכם, שהוא דבר קל — **מגלה פנים**

היא. והיינו, שמפקיר את עצמו בדבר איסור. עוד פירשו, שמשים עצמו כהפקר, ואינו חס על נפשו לחוש שמא תבוא עליו רעה על ביזוי תורה ולומדיה. ויש שכתבו שהוא מלשון חוצפה.

498. ביד רמה כתב, ש”המעשה” היינו שמכריחו לעשות.

499. עיקרה של מילת אפיקורוס לשון הפקר

[ונזכר בשמועה בענין אחר], ואמר: "הכי אמרינן התם" [כך אמרנו שם], ולא אמר "הכי אמר מר" [כך אמר הרב]. והרי זה חוסר כבוד לרבנו.

רבא אמר: אפיקורוס — היינו כגון הני דבי בנימינן אסיא, דאמרי: מאי אהני לן רבנן [מה הועילו לנו חכמים]?

מעולם לא חידשו לנו חידוש שאינו כתוב ק-א בתורה, שהרי לא שרו לן עורבא, ולא אסרו לן יונה [לא התירו לנו עורב, שכתוב בתורה שאסור לאכלו. ולא אסרו לנו יונה, שכתוב בתורה שמתור לאכלה].

רבא, כי הוו מייתי טריפתא דבי בנימינן קמיה [כשהיו מביאים אנשי בי בנימינן לפניו שאלה בענין טריפה], **כי הוה חזי בה טעמא לחיתירא** [כשהיה רואה באותה טריפה טעם להיתר], הוה אמר להו: תחזו, דקא שרינא לכו עורבא [ראו! אני מתיר לכם עורב!]. כלומר, הנה לכם היתר שאינו כתוב בתורה, אלא חכמים אמרוהו.

כי הוה חזי לה [כשהיה רואה] **טעמא לאיסורא**, הוה אמר להו: תחזו דקא אסרנא לכו יונה [ראו! אני אוסר לכם יונה!]. כלומר, הרי לכם איסור שאינו כתוב בתורה, אלא חכמים אמרוהו.

רב פפא אמר: כגון מאן דאמר כשהוא מתייחס לתלמיד חכם מסויים: "הני רבנן" [אותו תלמיד חכם], שלשון בזיון הוא. שהיה לו לומר: "רבנותינו שבמקום פלוני" (500).

בתורה הוי, הרי לשיטתו אי אפשר לומר שהמבזה תלמיד חכם עצמו, שהוא דבר חמור יותר, הוא אפיקורוס, שמשמעו רק הפקר, שהוא דבר קל יותר מהמגלה פנים בתורה! אם כן, **אפיקורוס — כגון מאן?**

אמר רב יוסף: כגון הני דאמרי [כגון אלו שאומרים]: **מאי אהנו לן רבנן?** לדידהו קרו, לדידהו תנו [מה הועילו לנו חכמים בלימוד התורה שהם לומדים? לצורך עצמם הם קורים בתורה, ולצורך עצמם הם שונים].

והם אינם יודעים, שהעולם מתקיים בזכות לומדי התורה.

אמר ליה אביי: האי, אלו שאומרים כך, אינם רק אפיקורסים, אלא **מגלה פנים בתורה נמי הוא.** דהרי כתיב: "אם לא בריתי יומם ולילה — חקות שמים וארץ לא שמתני". הרי שכתוב בתורה, שהעולם מתקיים רק בזכות לימוד התורה! ואלו אומרים שהחכמים אינם מועילים דבר!

אמר רב נחמן בר יצחק: מהכא, מפסוק זה דלהלן, **נמי שמע מינה** שהצדיקים מועילים לאחרים. **שנאמר** כשהתפלל אברהם על אנשי סדום, שאמר לו הקדוש ברוך הוא: "אם אמצא בסדם חמשים צדיקים ונשאתי לכל המקום בעבורם". הרי שמועילים הצדיקים לכל אנשי המקום!

אלא, מהו אפיקורוס?

כגון תלמיד דיתבי קמיה רביה [שיושב לפני רבו], **ונפלה ליה שמעתא בדוכתא אחריתי**